श्रीमद् भागवत का यह सार
भगवद् भक्ति ही आधार

श्रीमद्भागवत रसिक कुटुंब

भीष्म स्तुति

निज मति से अति रति कृष्ण स्तुति
सुंदर गति पाकर, भीष्म इति

नारायणं(न्) नमस्कृत्य, नरं(ञ्) चैव नरोत्तमम् ।
देवीं(म्) सरस्वतीं(म्) व्यासं(न्) , ततो जयमुदीरयेत् ॥

नामसङ्कीर्तनं(म्) यस्य, सर्वपापप्रणाशनम् ।
प्रणामो दुःखशमनस् , तं(न्) नमामि हरिं(म्) परम् ॥

श्री गणेशाय नमः

श्रीमद्भागवतमहापुराणम् प्रथमः स्कंध :

अथ नवमोऽध्याय :

सूत उवाच

इति भीत:(फ्) प्रजाद्रोहात्, सर्वधर्मविवित्सया।
ततो विनशनं(म्) प्रागाद्, यत्र देवव्रतोऽपतत् ॥ 1॥

सर्व+ धर्म+ विवित्सया , देव + व्रतोऽ + पतत्

तदा ते भ्रातर:(स्) सर्वे, सदश्वै:(स्) स्वर्णभूषितै:।
अन्वगच्छन् रथैर्विप्रा, व्यासधौम्यादयस्तथा ॥ 2।।

व्यास+ धौम्या+ दयस्तथा

भगवानपि विप्रर्षे, रथेन सधनञ्जयः।
स तैर्व्यरोचत नृपः(ख्), कुबेर इव गुह्यकैः ॥3॥

तैर् + व्यरोचत

दृष्ट्वा निपतितं(म्) भूमौ, दिवश्च्युतमिवामरम्।
प्रणेमुः(फ्) पाण्डवा भीष्मं(म्), सानुगाः(स्) सह चक्रिणा ॥4॥

दिवश् + च्युत+ मिवामरम्

तत्र ब्रह्मर्षयः(स्) सर्वे, देवर्षयश्च सत्तम।
राजर्षयश्च तत्रासन्, द्रष्टुं(म्) भरतपुङ्गवम् ॥5॥

भरत+ पुङ्गवम्

पर्वतो नारदो धौम्यो, भगवान् बादरायणः।
बृहदश्वो भरद्वाजः(स्), सशिष्यो रेणुकासुतः ॥6॥

बृह+ दश्वो

वसिष्ठ इन्द्रप्रमदस्, त्रितो गृत्समदोऽसितः।
कक्षीवान् गौतमोऽत्रिश्च, कौशिकोऽथ सुदर्शनः ॥7॥

गृत् + समदोऽ+ सितः

अन्ये च मुनयो ब्रह्मन्, ब्रह्मरातादयोऽमलाः।
शिष्यैरुपेता आजग्मुः(ख्), कश्यपाङ्गिरसादयः ॥8॥

ब्रह्म+ राता+ दयोऽ+ मलाः , कश्य+ पाङ्गि+ रसादयः

तान् समेतान् महाभागा- नुपलभ्य वसूत्तमः।
पूजयामास धर्मज्ञो, देशकालविभागवित् ॥9॥

देश+ काल+ विभाग+वित्

कृष्णं(ञ्) च तत्प्रभावज्ञ, आसीनं(ञ्) जगदीश्वरम्।
हृदिस्थं(म्) पूजयामास, माययोपात्तविग्रहम् ॥10॥

माययो+ पात् + तविग्रहम्

पाण्डुपुत्रानुपासीनान्, प्रश्रयप्रेमसङ्गतान्।
अभ्याचष्टानुरागास्रै- रन्धीभूतेन चक्षुषा ॥11॥

पाण्डु+ पुत्रा+ नुपा+ सीनान्, प्रश्रय+ प्रेम+ सङ्गतान्

अभ्या+ चष्टा+ नुरागा+ स्रै

अहो कष्टमहोऽन्याय्यं(म्), यद्यूयं(न्) धर्मनन्दनाः।
जीवितुं(न्) नार्हथ क्लिष्टं(म्), विप्रधर्माच्युताश्रयाः ॥12॥

विप्रधर्मा+ च्युता+ श्रयाः

सं(व्)स्थितेऽतिरथे पाण्डौ, पृथा बालप्रजा वधूः।
युष्मत्कृते बहून् क्लेशान्, प्राप्ता तोकवती मुहुः ॥13॥

सं(व्)स्थितेऽ + तिरथे , युष्मत् + कृते

सर्वं(ङ्) कालकृतं(म्) मन्ये, भवतां(ञ्) च यदप्रियम्।
सपालो यद्वशे लोको, वायोरिव घनावलिः ॥14॥

यत्र धर्मसुतो राजा, गदापाणिर्वृकोदरः।
कृष्णोऽस्त्री गाण्डिवं(ञ्) चापं(म्), सुहृत्कृष्णस्ततो विपत् ॥15॥

गदा+ पाणिर् + वृकोदरः , सुहृत्+ कृष्णस् + ततो

न ह्यस्य कर्हिचिद्राजन्, पुमान् वेद विधित्सितम्।
यद्विजिज्ञासया युक्ता, मुह्यन्ति कवयोऽपि हि ॥16॥

यद्+ विजिज्ञासया

तस्मादिदं(न्) दैवतन्त्रं(म्), व्यवस्य भरतर्षभ।
तस्यानुविहितोऽनाथा, नाथ पाहि प्रजा:(फ्) प्रभो ॥17॥

तस्या + नुविहितोऽ + नाथा

एष वै भगवान् साक्षा- दाद्यो नारायण:(फ्) पुमान्।
मोहयन्मायया लोकं(ङ्), गूढश्चरति वृष्णिषु ॥18॥

मोहयन् + मायया , गूढश् + चरति

अस्यानुभावं(म्) भगवान्, वेद गुह्यतमं(म्) शिव:।
देवर्षिर्नारद:(स्) साक्षाद्- भगवान् कपिलो नृप ॥19॥

अस्या+ नुभावं(म्) , देवर्षिर् + नारद: (स्)

यं (म्) मन्यसे मातुलेयं(म्), प्रियं(म्) मित्रं(म्) सुहृत्तमम्।
अकरो:(स्) सचिवं(न्) दूतं(म्), सौहृदादथ सारथिम् ॥20॥

सुहृत् + तमम् , सौहृदा+ दथ

सर्वात्मन:(स्) समदृशो, ह्यद्वयस्यानहङ्कृते:।
तत्कृतं(म्) मतिवैषम्यं(न्), निरवद्यस्य न क्वचित् ॥21॥

ह्यद् + वयस्या + नहङ्कृते:

तथाप्येकान्तभक्तेषु, पश्य भूपानुकम्पितम्।
यन्मेऽसूं(व्)स्त्यजत:(स्) साक्षात्, कृष्णो दर्शनमागत: ॥22॥

तथाप्ये+ कान्त+ भक्तेषु, भूपानु+ कम्पितम् , यन्मेऽ+ सूं(व्)स् + त्यजत:(स्)

भक्त्याऽऽवेश्य मनो यस्मिन्, वाचा यन्नाम कीर्तयन्।
त्यजन् कलेवरं(म्) योगी, मुच्यते कामकर्मभि: ॥23॥

भक्त्या+ वेश्य

स देवदेवो भगवान् प्रतीक्षतां(ङ्),
कलेवरं (म्) यावदिदं(म्) हिनोम्यहम्।
प्रसन्नहासारुणलोचनोल्लसन्,
मुखाम्बुजो ध्यानपथश्चतुर्भुजः ॥24॥

प्रसन्न + हासा+ रुण+ लोचनोल्लसन् , ध्यान+ पथश् + चतुर्भुजः

सूत उवाच

युधिष्ठिरस्तदाकर्ण्य, शयानं(म्) शरपञ्जरे।
अपृच्छद्विविधान्धर्मा- नृषीणां(ञ्) चानुशृण्वताम् ॥25॥

युधिष्ठिरस् + तदा+ कर्ण्य , अपृच्छद् + विविधान् + धर्मा, चानु+ शृण्वताम्

पुरुषस्वभावविहितान्, यथावर्णं(म्) यथाश्रमम्।
वैराग्यरागोपाधिभ्या- माम्नातोभयलक्षणान् ॥26॥

पुरुष+ स्वभाव+ विहितान्

वैराग्य+ रागो+ पाधिभ्या , माम्नातो+ भय+ लक्षणान्

दानधर्मान् राजधर्मान्, मोक्षधर्मान् विभागशः।
स्त्रीधर्मान् भगवद्धर्मान्, समासव्यासयोगतः ॥27॥

भगवद् + धर्मान्, समा + सव्यास+ योगतः

धर्मार्थकाममोक्षां(व्)श्च, सहोपायान् यथा मुने।
नानाख्यानेतिहासेषु, वर्णयामास तत्त्ववित् ॥28॥

धर्मार्थ+ काम+ मोक्षां(व्)श्च , नानाख्या+ नेति+ हासेषु

धर्मं (म्) प्रवदतस्तस्य, स कालः(फ्) प्रत्युपस्थितः।
यो योगिनश्छन्दमृत्योर्, वाञ्छितस्तूत्तरायणः ॥29॥

प्रवद+ तस्तस्य ,योगिनश्+ छन्द+ मृत्योर्, वाञ्छितस् + तूत्+ तरायणः

तदोपसं(व्)हृत्य गिरः(स्) सहस्रणीर्,
विमुक्तसङ्गं(म्) मन आदिपूरुषे।
कृष्णे लसत्पीतपटे चतुर्भुजे,
पुरः(स्)स्थितेऽमीलितदृग्व्यधारयत् ॥30॥

पुरः+ स्थितेऽ+ मीलि+ तदृग् + व्यधारयत्

विशुद्धया धारणया हताशुभस्-
तदीक्षयैवाशु गतायुधव्यथः।
निवृत्तसर्वेन्द्रियवृत्तिविभ्रमस्-
तुष्टाव जन्यं (म्) विसृजञ्जनार्दनम् ॥31॥

तदी+ क्षयै+ वाशु, गता+ युध+ व्यथ :,

निवृत् + तसर्वेन्द्रिय+ वृत्ति+ विभ्रमस्

विसृजञ् + जनार्दनम्

श्रीभीष्म उवाच

इति मतिरुपकल्पिता वितृष्णा
भगवति सात्वतपुङ्गवे विभूम्नि।
स्वसुखमुपगते क्वचिद्विहर्तुं(म्)
प्रकृतिमुपेयुषि यद्भवप्रवाहः ॥32॥

मति+ रुप+ कल्पिता , सात्+ वत+ पुङ्गवे,

स्व+ सुख+ मुपगते, क्वचिद् + विहर्तुं(म्) ,

प्रकृति+ मुपे+ युषि ,यद् + भव+ प्रवाहः

त्रिभुवनकमनं(न्) तमालवर्णं(म्),
रविकरगौरवराम्बरं(न्) दधाने।
वपुरलककुलावृताननाब्जं(म्),
विजयसखे रतिरस्तु मेऽनवद्या ॥33॥

त्रिभुवन+ कमनं(न्) ,रविकर+ गौरव+ राम्बरं(न्) ,वपु+ रलक+ कुला+ वृता+ ननाब्जं(म्)

युधि तुरगरजोविधूम्रविष्वक्-
कचलुलितश्रमवार्यलङ्कृतास्ये।
मम निशितशरैर्विभिद्यमान-
त्वचि विलसत्कवचेऽस्तु कृष्ण आत्मा ॥34॥

तुरग +रजो+ विधूम्र+ विष्वक् , कच+ लुलित+ श्रम+ वार्यलङ्+ कृतास्ये ,
निशित+ शरैर् + विभिद्यमान , विलसत् + कवचेऽस्तु

सपदि सखिवचो निशम्य मध्ये,
निजपरयोर्बलयो रथं(न्) निवेश्य।
स्थितवति परसैनिकायुरक्ष्णा,
हृतवति पार्थसखे रतिर्ममास्तु ॥35॥

निज+ परयोर् + बलयो, पर+ सैनिका+ युरक्ष्णा , रतिर् + ममास्तु

व्यवहितपृतनामुखं(न्) निरीक्ष्य,
स्वजनवधाद्विमुखस्य दोषबुद्ध्या।
कुमतिमहरदात्मविद्यया यश्-
चरणरतिः(फ्) परमस्य तस्य मेऽस्तु ॥36॥

व्यवहित+ पृतना+ मुखं(न्) , स्वजन+ वधाद्+ विमुखस्य , कुमति+ महर+ दात्म+ विद्यया

स्वनिगममपहाय मत्प्रतिज्ञा-
मृतमधिकर्तुमवप्लुतो रथस्थ:।
धृतरथचरणोऽभ्ययाच्चलद्गुर्-
हरिरिव हन्तुमिभं(ङ्) गतोत्तरीय: ॥37॥

स्व+ निगम+ मपहाय , मृत+ मधिकर् + तुम + वप्लुतो
धृत+ रथ+ चरणोऽभ्य+ याच् + चलद्गुर्, गतोत् + तरीय:

शितविशिखहतो विशीर्णदं(व्)श:(ह्),
क्षतजपरिप्लुत आततायिनो मे।
प्रसभमभिससार मद्वधार्थं(म्)
स भवतु मे भगवान् गतिर्मुकुन्द: ॥38॥

शित+ विशिख+ हतो, क्षतज+ परिप्लुत, प्रसभम+ भिससार

विजयरथकुटुम्ब आत्ततोत्रे,
धृतहयरश्मिनि तच्छ्रियेक्षणीये।
भगवति रतिरस्तु मे मुमूर्षोर्,
यमिह निरीक्ष्य हता गता:(स्) सरूपम् ॥39॥

आत्+ ततोत्रे , धृत+ हय+ रश्मिनि , तच्छ्रिये+ क्षणीये , मुमूर् + षोर्

ललितगतिविलासवल्गुहास-
प्रणयनिरीक्षणकल्पितोरुमाना:।
कृतमनुकृतवत्य उन्मदान्धा:(फ्),
प्रकृतिमगन् किल यस्य गोपवध्व: ॥40॥

ललित+ गति+ विलास+ वल्गुहास , प्रणय+ निरीक्षण+ कल्पितो+ रुमाना:

मुनिगणनृपवर्यसङ्कुलेऽन्त:(स),
सदसि युधिष्ठिरराजसूय एषाम्।
अर्हणमुपपेद ईक्षणीयो,
मम दृशिगोचर एष आविरात्मा ॥41॥

मुनिगण+ नृपवर्य+ सङ्कुलेऽन्त:(स) , युधिष्ठिर+ राजसूय , अर्हण+ मुपपेद

तमिममहमजं(म्) शरीरभाजां(म्),
हृदि हृदि धिष्ठितमात्मकल्पितानाम्।
प्रतिदृशमिव नैकधार्कमेकं(म्),
समधिगतोऽस्मि विधूतभेदमोह: ॥42॥

धिष्ठित+ मात्म+ कल्पितानाम् ,प्रति+ दृश+ मिव, नैक+ धार्क+ मेकं(म्)

समधि+ गतोऽस्मि, विधूत+ भेदमोह:

सूत उवाच

कृष्ण एवं(म्) भगवति, मनोवाग्दृष्टिवृत्तिभि:।
आत्मन्यात्मानमावेश्य, सोऽन्त:(श्)श्वास उपारमत् ॥43॥

मनोवाग्+ दृष्टि+ वृत्तिभि: , आत्मन्यात् + मान+ मावेश्य

सम्पद्यमानमाज्ञाय, भीष्मं (म्) ब्रह्मणि निष्कले।
सर्वे बभूवुस्ते तूष्णीं(म्), वयां(व्)सीव दिनात्यये ॥44॥

सम्पद्य+ मान+ माज्ञाय , बभू+ वुस्ते

तत्र दुन्दुभयो नेदुर्, देवमानववादिता:।
शशं(व्)सु:(स्) साधवो राज्ञां(ङ्), खात्पेतु:(फ्) पुष्पवृष्टय: ॥45॥

देव+ मानव+ वादिता: , पुष्प+ वृष्टय:

तस्य निर्हरणादीनि, सम्परेतस्य भार्गव।
युधिष्ठिरः(ख्) कारयित्वा, मुहूर्तं(न्) दुःखितोऽभवत् ॥46॥

निर् + हरणा+ दीनि, सम्+ परेतस्य

तुष्टुवुर्मुनयो हृष्टाः (ख्), कृष्णं(न्) तद्गुह्यनामभिः।
ततस्ते कृष्णहृदयाः(स्), स्वाश्रमान् प्रययुः(फ्) पुनः ॥47॥

तुष्टुवुर् + मुनयो, तद् + गुह्य+ नामभिः

ततो युधिष्ठिरो गत्वा, सहकृष्णो गजाह्वयम्।
पितरं(म्) सान्त्वयामास, गान्धारीं(ञ्) च तपस्विनीम् ॥48॥

सान्त्व+ यामास

पित्रा चानुमतो राजा , वासुदेवानुमोदितः।
चकार राज्यं(न्) धर्मेण, पितृपैतामहं(म्) विभुः ॥49॥

वासुदेवा + नुमोदितः, पितृ + पैतामहं(म्)

इति श्रीमद्भागवते महापुराणे पारमहंस्यां संहितायां
प्रथमस्कंधे युधिष्ठिरराज्यप्रलम्भो नाम नवमोऽध्यायः।।
।।ॐ श्री कृष्णार्पणमस्तु।।

ॐ पूर्णमदः(फ्) पूर्णमिदं(म्) पूर्णात्पूर्णमुदच्यते
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते।।
ॐ शान्तिः(श्)शान्तिः(श्)शान्तिः।।